

Вознесенська Олена Леонідівна
м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-1273-0049

Бондаревська Ірина Олегівна
м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-7006-0979

МЕДІАПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті представлено результати дистанційного пошукового опитування студентської молоді, проведеного під час карантинних обмежень у 2020 р. Визначені кореляційні зв'язки між критичним медіасприйманням та МСО і громадянською активністю соціальної підтримки, яка, в свою чергу, виявилася пов'язаною з медіатворчістю.

Ключові слова: медіа, соціальний оптимізм, громадянська активність, медіатворчість.

Abstract. The article presents results of distance survey of students conducted during quarantine restrictions in 2020. Correlation connections between critical media perception, mediatized social optimism and citizenship activity of social support was determined. Citizenship activity of social support is also connected to media creativity.

Key words: media, social optimism, citizenship activity, media creativity.

Вже більш ніж два десятиліття суспільний розвиток визначається розвитком інформаційно-комунікативних технологій, що сприяють глобалізації. Медіа стають посередниками не лише у взаємодії влади і суспільства – Інтернет та соціальні медіа стали невід'ємною частиною життя майже кожної людини. А останнім часом, пандемія COVID-19 внесла серйозні корективи не лише в життя українського суспільства, а й стала викликом для всього людства – медіа почали «головувати» у всіх суспільних процесах. Вимушена ізоляція та карантинні обмеження створили зовсім нові умови життя: дистанційне навчання, дистанційна робота, дистанційне спілкування, дистанційні розваги. Соціальні обмеження сьогодення зробили онлайн-контакт основною формою міжособистої взаємодії. Розпочалось століття вік дистанційності. Все це відбувається на тлі формування метамодернізму, коли люди перебувають на довгому й складному шляху розвитку, рухаючись у напрямку до «більшої складності та екзистенційної глибини», задаючи собі питання щодо більш важливої ролі внутрішніх вимірів життя у суспільстві ([7], цитата за [5]).

Розвиток суспільних цінностей визначає необхідність вивчення системи умов і феноменів інформаційної епохи, що впливають на формування суспільних настроїв і діяльності людини, опосередкованої інформаційно-комунікаційними технологіями. Але актуальність нашого дослідження зумовлюється не лише розвитком засобів масової комунікації, новітніх мультимедійних технологій і формуванням нових суспільних практик. Саме зміни на рівні психіки окремої особистості й на макросоціальному рівні – сприйняття, уяви, поведінки, і, відповідно, – суспільства взагалі, особливо очевидні в умовах пандемії COVID-19, штовхають психологів до пошуку відповідей щодо зв'язків між громадянською активністю та пізнанням себе – шляхами самореалізації у новій метамодерновій реальності. Саме ці виклики, зумовлені соціальними та природними факторами, привели нас до вивчення ресурсів та особистісних і соціальних можливостей, які є найбільш адекватними відповідями. Пандемія і супутня їй інфодемія змушує шукати нові підходи до розвитку особистості, що дозволять їй свідомо долати подібні труднощі, швидко адаптуватися до нової реальності, бути готовою жити у світі постійної невизначеності та небезпеки.

Метою нашого пошукового дослідження було вивчення медіапсихологічних особливостей настроїв молоді під час карантину.

У даній статті ми пропонуємо аналіз результатів опитування, проведеного наприкінці квітня – початку травня 2020 р. «Соціальний оптимізм в умовах карантину». Дослідження було спрямовано на вивчення медіапсихологічних факторів становлення особистості та пошук шляхів підвищення медіаімунітету під час пандемії COVID-19. Ми мали отримати відповіді на питання щодо ролі ЗМІ в формуванні настроїв, впливу медіаторчості на самопочуття молоді під час вимушеної самоізоляції вдома, впливу таких патернів взаємодії з медіа як медіатизовані соціальні песимізм та оптимізм, а також участь у громадянській активності. Опитування відбувалося дистанційно і було організовано за допомогою гугл-форми. Аналіз результатів відбувався за допомогою програми статистичної обробки даних SPSS 26.

У дослідженні взяли участь студенти-психологи Києва, Харкова, Чернівців, Хмельницького, Львова, загалом – 204 особи. Середній вік 19 з половиною років. Вибірка не була збалансована за статтю, що є особливістю і методологічним обмеженням майже всіх дистанційних досліджень, тому ми не екстраполюємо результати цього опитування на більш широку соціальну спільність і можемо їх розглядати лише як основу для побудови майбутніх досліджень. Ця робота мала пошукову мету.

Опитувальник містив кілька блоків питань: шкали «Самопочуття під час карантину»; «Ставлення до новинних медіа», «Медіаторчність», «Громадянська активність соціальної підтримки» та питання, спрямовані на оцінку рівня розвитку когнітивної складової медіаактивності [2] – шкала «Критичне медіасприймання». Також до опитувальника увійшов Тест медіатизованого соціального оптимізму (авторський тест *О.Л. Вознесенської*, створений для вимірювання соціального оптимізму як чинника профілактики та подолання

наслідків деструктивних інформаційних впливів і медіатравматизації), що пройшов апробацію і відповідні психометричні процедури перевірки валідизації у Всеукраїнському експерименті «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику»). Тест побудований на основі тесту LOT-R (Life Orientation Test Revised) І. К. Чанга (російська адаптація див. [4]). Тест вимірює узагальнені очікування людини, опосередковані медіа, від життя і заснований на двофакторній моделі оптимізму та песимізму, яка пропонує розглядати їх як окремі феномени.

Шкала «Самопочуття під час карантину» складалася з 4 питань, що стосувалися загрози заразитися через розвиток епідемії, психологічного та фізіологічного дискомфорту, які треба було оцінити за шкалою від 1 до 5. Ми можемо розглядати її як єдину шкалу, адже внутрішня узгодженість була перевірена із застосуванням коефіцієнту Альфа-Кронбаха, який склав 0,7. Було виявлено достатньо низький рівень дискомфорту та загрози заразитися у студентської молоді (див. Табл. 1).

Таблиця 1.

Середні значення відповідей на питання шкали «Самопочуття під час карантину» (шкала від 1 до 5) (N=204)

Питання шкали «Самопочуття під час карантину»	Mean	Std. Deviation
В якій мірі Ви відчуваєте загрозу заразитися через розвиток епідемії?	2,47	,912
В якій мірі Ви відчуваєте психологічний дискомфорт (побоювання, тривога, страх, паніка)	2,44	1,119
Як Ви думаєте, яка ймовірність того, що Ви можете заразитись на коронавірус?	2,33	,923
У зв'язку з пандемією COVID-19 наскільки Ви відчуваєте фізичний дискомфорт (болі, погане фізичне самопочуття, хвороби)	1,84	1,010

Але з чим пов'язана така впевненість в завтрашньому дні в молоді? Що стає основою віри у власні сили? Соціальний оптимізм? Досвід громадянської активності, на якому він ґрунтується? Критичність у медіасприйманні? Чи є «вродженою» особливістю чи особливістю віку, чи це можна формувати у молодого покоління?

В цьому пошуковому дослідженні, як ми вже писали, респонденти показали високий рівень (вище середнього) медіатизованого соціального оптимізму і низький (близько першого квартиля) – песимізму. В порівнянні з нашими попередніми дослідженнями показники соціального оптимізму не мають значимих відмінностей, а ось показники соціального песимізму в презентованому дослідженні значно нижче [3].

Шкала «Громадянська активність соціальної підтримки» була побудована на основі польського опитувальника громадянської поведінки А. Залевської і Б. Кршівош-Ринкевич [8], який було перекладено українською мовою та адаптовано нами з урахуванням ситуації в Україні (Бондаревська І.О. та Бондар К.М.) [6] і містила 8 питань, пов'язаних з різними формами громадянської активності, спрямованої на допомогу іншим, відстоювання прав різних соціальних груп тощо.

Перевірка цієї шкали із застосуванням коефіцієнту Альфа-Кронбаха, який склав відповідно 0,835, дозволила нам розглядати відповіді на ці питання як єдиний показник громадянської активності соціальної підтримки. Відповіді респондентів показують, що найбільшу активність молоді спрямовано на участь у заходах, що мають на меті надання матеріальної та нематеріальної підтримки іншим людям і поліпшення місцевих умов життя та захист природного середовища. Найменшу увагу молоді привертають акції, спрямовані на захист прав окремих соціальних груп, навколишнього середовища і які сприяють миру та захисту прав людини (див. Табл. 2).

Таблиця 2.

Значення відповідей на питання шкали «Громадянська активність соціальної підтримки» (шкала від 1 до 4).

Питання шкали «Громадянська активність соціальної підтримки»	Середнє	Стандартне відхилення
Чи берете Ви участь у заходах або є членом будь-якої університетської, місцевої або національної організації, яка працює за для покращення майбутнього, напр. пластуни, університетська рада, Amnesty International?	2,0	0,96
Чи берете Ви участь у заходах або кампаніях, які мають на меті надання матеріальної підтримки іншим людям (наприклад, благодійні заходи, заходи збору коштів для медичних витрат або допомога жертвам катастроф)?	2,1	0,85
Чи берете Ви участь у заходах або кампаніях, спрямованих на надання нематеріальної підтримки іншим людям (наприклад, догляд за дітьми та літніми людьми, волонтерська робота в хоспісах, центрах соціального забезпечення або дитячих будинках)?	2,0	0,81
Чи берете Ви участь у будь-яких заходах або кампаніях (наприклад, ініційованих університетом), спрямованих на поліпшення місцевих умов життя і захист природного середовища (наприклад, очищення світу, енергозбереження, сортування відходів)?	2,1	0,87
Чи берете Ви участь у будь-яких заходах або акціях протесту, спрямованих на створення соціальних чи політичних змін (наприклад, збирання підписів для	1,9	0,77

петиції, блокування вулиць, розміщення протестних плакатів, захоплення будівель тощо)?		
Чи берете Ви участь у будь-яких акціях протесту або кампаніях, які сприяють миру та захисту прав людини (наприклад, меншин)?	1,7	0,72
Чи берете Ви участь у будь-яких протестних заходах або кампаніях, які пропагують інтереси окремих соціальних груп (наприклад, підтримка протестів, організованих медсестрами, вчителями, національними та сексуальними меншинами)?	1,7	0,67
Чи берете Ви участь у будь-яких акціях протесту або кампаніях із захисту навколишнього середовища (наприклад, протести проти будівництва атомних станцій або автострад у природоохоронних зонах)?	1,76	0,7
«Громадянська активність соціальної підтримки»	15,35	4,4

В цілому у студентів, що взяли участь в опитуванні, можемо спостерігати низьку та нижче середнього громадянську активність соціальної підтримки. Цікавим є також те, що найвищий показник отримало питання, де згадується університет як ініціатор громадянської діяльності.

Також в опитувальники були запропоновані 11 питань, що стосувалися критичності у взаємодії з медіа. Оцінка відповідей за допомогою застосування коефіцієнту Альфа-Кронбаха, який склав 0,77, довела, що ці питання можна розглядати як шкалу, що отримала назву «Критичне медіасприймання».

Таблиця 3.

**Значення відповідей на питання шкали «Критичне медіасприймання»
(шкала від 0 до 4).**

	Mean	Std. Deviation
Я знаю, яка інформація мені зараз не потрібна	2,87	1,1
Зазвичай мені вдається помічати фальш у повідомленнях засобів масової інформації	2,66	1,0
Я часто помічаю логічні неузгодженості між змістом суспільно-політичних телепередач і життєвими реаліями	2,65	1,0
Коли я шукаю інформацію, то зосереджуюся виключно на пошуку необхідної мені, не відволікаюся на іншу	2,32	1,3
Я часто знаходжу докази, щоб спростувати інформацію	2,15	1,2
Після перегляду телепередач я звертаюся до інших джерел за ширшими повідомленнями та коментарями	2,05	1,4
Я продивляюся кілька передач різних телеканалів, щоб зіставити різні тлумачення подій	1,90	1,4

Я регулюю і обмежую своє споживання інформації	1,88	1,3
Я завжди планую, чим буду займатися в Інтернеті (що і коли буду дивитися по телевізору)	1,74	1,4
У нашій сім'ї є правила користування Інтернетом	,70	1,1
У нашій сім'ї є правила перегляду телепередач	,55	1,0

Відповіді респондентів на питання показали, що найбільші бали мають наступні питання «Я знаю, яка інформація мені зараз не потрібна», «Зазвичай мені вдається помічати фальш у повідомленнях засобів масової інформації», «Я часто помічаю логічні неузгодженості між змістом суспільно-політичних телепередач і життєвими реаліями». Водночас, правил щодо взаємодії з медіа в родині респондентів не має. На наш погляд, це пов'язано з юнацьким віком, коли людина, навіть, якщо не живе окремо від батьків, вже сама визначається з правилами взаємодії з медіа.

Тепер розглянемо виявлені між різними шкалами кореляційні зв'язки (див. Табл. 3). Нормальність розподілу вимірювалася за допомогою критерію Колмогорова-Смирнова; для визначення кореляційних зв'язків застосовувався непараметричний коефіцієнт кореляції Спірмена.

Таблиця 4.

Кореляційні зв'язки між шкалами МСО, МСП, «Громадянська активність соціальної підтримки», «Критичне медіасприймання», «Медіаторчість», «Самопочуття під час карантину»

	Медіатизований соціальний песимізм	Медіатизований соціальний оптимізм	Самопочуття під час карантину	Медіаторчість	Громадянська активність соціальної підтримки	Критичне медіасприймання
Медіатизований соціальний песимізм	1	-,420**	,255**	,037	-,041	-,039
Медіатизований соціальний оптимізм	-,420**	1	-,192**	,036	,086	,259**
Самопочуття	,255**	-,192**	1,000	,090	,106	-,093
Медіаторчість	,037	,036	,090	1,000	,323**	,193**
Громадянська активність соціальної підтримки	-,041	,086	,106	,323**	1,000	,262**

Критичне медіасприймання	-,039	,259**	-,093	,193**	,262**	1,000
--------------------------	-------	--------	-------	--------	--------	-------

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Було виявлено, що погане самопочуття під час карантину позитивно корелює з медіатизованим соціальним песимізмом (коефіцієнт кореляції 0,26) і негативно – з оптимізмом (відповідно 0,19, на рівні значущості $p \leq 0,01$).

Найбільш цікавими, на нашу думку, є кореляційні зв'язки на високому рівні значущості ($p \leq 0,01$) шкали «Критичне медіасприймання» зі шкалами «Медіатизований соціальний оптимізм» (коефіцієнт кореляції 0,26), «Медіаторчість» та «Громадянська активність соціальної підтримки» (коефіцієнти 0,19 та 0,26 відповідно). Тобто молоді люди з високим рівнем розвитку когнітивної складової медіаактивності, які критично ставляться до інформації з медіа, є більш оптимістично налаштовані, частіше беруть участь в громадянській діяльності та проявляють більшу медіаторчість. Нас це цікавить в контексті найвищого рівня медіаактивності, який визначається саме медіаторчістю [2].

І для нас є закономірним високий коефіцієнт кореляції медіаторчість з громадянською активністю соціальної підтримки (0,32 на рівні значущості $p \leq 0,01$). В нашому світі соціальних медіа, світі революцій, що керуються з Телеграму, та держави у смартфоні будь-яка громадянська активність має бути тісно пов'язана з медіаторчістю, активністю в соціальних мережах.

Щодо зв'язків громадянської активності соціальної підтримки з іншими шкалами, то ми були здивовані відсутністю значимих зв'язків з медіатизованим соціальним оптимізмом, адже, розглядаємо *соціальний оптимізм* як позитивні очікування людини, групи, суспільства, які поширюються на суспільне життя (віра в прогрес, розвиток суспільства) і які підкріплені активною громадянською позицією, готовністю діяти на благо суспільства та усвідомленням себе як суспільно значущої сили. І за нашою (О. Вознесенська) моделлю протидії та подолання наслідків деструктивних інформаційних впливів і медіатравматизації, віра у значущість власних зусиль та наполегливості та втілення суспільно значущих завдань є складовою фактора саморегуляції, який доповнює фактор особистісної стійкості, що визначається соціальним оптимізмом.

В опитуванні, проведеному у Всеукраїнському експерименті «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику», в якому взяли участь 1439 старшокласників з усіх регіонів України (вибірка гомогенна за показником віку і збалансована за показниками статі та географії проживання), нами оцінювалася громадянська активність опору і були отримані дані, що високий рівень медіатизованого соціального оптимізму зумовлює більшу схильність до громадянської активності опору, тобто оптимісти більш схильні змінювати реальність навколо себе, вірять у власну спроможність впливати на

суспільні процеси, і не лише за допомогою медіа (коефіцієнт кореляції 0,24 на рівні $p \leq 0,01$) [1].

З чим пов'язана відсутність зв'язків МСО з іншими формами громадянської активності? Ми можемо це пояснювати як відмінностями у віці опитуваних (старшокласники та студенти), так і карантинними обмеженнями, що визначали ситуацію опитування. Хоча з урахуванням пошукового характеру нашого опитування, це питання ще потребує додаткового методологічно вивіреного дослідження.

Висновок. Проведення пошукового онлайн-дослідження з метою вивчення медіапсихологічних особливостей настроїв молоді під час карантину дозволило зробити висновок щодо прямого зв'язку між медіа-інформаційною культурою та громадянською активністю соціальної підтримки студентської молоді. Серед медіапсихологічних особливостей громадянської активності студентської молоді визначені зв'язки громадянської активності соціальної підтримки з рівнем медіаторчності та критичним медіасприйманням студентів. Розвиток медіа-інформаційної культури студентів медіаторчними засобами та підвищення критичності медіасприймання сприятиме формуванню їх громадянської компетентності, що відповідає становленню метамодернізму в світі.

Список літератури

1. Вознесенська О. Л., Бондаревська І. О., Кришовська О. О. Соціальний оптимізм – умова довіри новинним медіа? *Наукові студії із соціальної та політичної психології*: зб. статей / НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології. Київ, 2020. Вип. 46 (49). С. 59-68. DOI: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi46\(49\).157](https://doi.org/10.33120/ssj.vi46(49).157).
2. Вознесенська О.Л. Медіа-активність як фактор становлення особистості сучасного студента. *Генеza буття особистості*: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф., м. Київ, 19-20 груд. 2011 р. Київ, 2011. Т. 2. С. 18–25.
3. Вознесенська О. Л. Соціальний оптимізм в умовах карантину. *Досвід переживання пандемії COVID-19: дистанційні психологічні дослідження, дистанційна психологічна підтримка*: матеріали онлайн-семінарів 23 квіт. 2020 р. «Досвід карантину: дистанційна психологічна допомога і підтримка» та 15 травня 2020 р. «Дистанційні психологічні дослідження в умовах пандемії COVID-19 і карантину». Київ, 2020. С. 93–97. URL: <http://doi.org/10.33120/QERPASProceeding-2020>.
4. Гордеева Т. О., Сычев О. А., Осин Е. Н. Разработка русскоязычной версии Теста диспозиционного оптимизма (LOT). *Психологическая диагностика*. 2010. № 2. С. 36–64.
5. Ханзі Фрайнахт: Що таке метамодернізм? / переклад Krolkowski Art. URL: <https://biggggidea.com/practices/hanzi-frajnaht-scho-take-metamodernizm/>
6. Bondarevskaya I., Krzywosz-Rynkiewicz B., Bondar E. Young people's

citizenship activity in times of war threat: Case of Ukraine. *Citizenship Teaching and Learning – Intellect Limited*. 2017. № 12 (2). P. 189–206.

7. Freinacht H. *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics, Book One (Metamodern Guides)*. Metamoderna ApS, 2017. Vol. 1. 414 p.

8. Zalewska A. M., Krzywosz-Rynkiewicz B. *Psychologiczne portrety młodych obywateli*. Warszawa : Wydawnictwo SWPS Academica, 2011.